

До 95-річчя Інституту педагогіки НАПН України

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки НАПН України
(відділ початкової освіти імені О. Я. Савченко)
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України
Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка
Бердянський державний педагогічний університет
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ОЛЕКСАНДРА ЯКІВНА САВЧЕНКО. УРОКИ СПІВПРАЦІ І СПІЛКУВАННЯ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ПЕРШИХ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ
ПАМ'ЯТІ О. Я. САВЧЕНКО
(4 листопада 2021 року)**

Електронне видання

Київ – 2021

УДК 373.3(092)Савченко:005.745(082)

*Збірник розглянутий та рекомендований вченою радою
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 13 від 18 листопада 2021 р.)*

Редакційна колегія:

Онопрієнко О. В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник —
голова редакційної колегії;

Бібік Н. М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Мартиненко В. О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Петрук О. М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Вашуленко О. В., науковий співробітник;

Листопад Н. П., науковий співробітник;

Павлова Т. С., науковий співробітник;

Юношева Т. В., науковий співробітник;

Кондратюк Р. А., старший лаборант

Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування : збірник матеріалів I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О. Я. Савченко «Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування», Київ, 4 листопада 2021 р. (наукове електронне видання) / Укладач О. В. Онопрієнко. — Київ : Педагогічна думка, 2021. — 92 с.

ISBN 978-966-644-601-8

DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-601-8-2021-104>

До збірника увійшли матеріали учасників I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О. Я. Савченко «Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування» (Київ, 4 листопада 2021 року), в яких висвітлені події життя і віхи діяльності видатного педагога, дидакта початкової освіти, автора численних наукових праць, навчально-методичних посібників для широкого кола освітян, підручників для учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти.

УДК 373.3(092)Савченко:005.745(082)

Матеріали подано в авторській редакції.

*Автори публікацій несуть відповідальність за точність наведених фактів,
цитат, власних імен, покликань на джерела та інших відомостей.*

ISBN 978-966-644-601-8

ЗМІСТ

<i>Бібік Н. М.</i> Професійні максими Олександри Савченко	5
<i>Барбашова І. А.</i> Олександра Яківна Савченко – науковий керівник і консультант педагогічних досліджень у галузі початкової освіти	7
<i>Березівська Л. Д.</i> Олександра Яківна Савченко в моєму житті: про що нагадують світлини	10
<i>Алексєєнко Т. Ф.</i> Реалізація принципу дитиноцентризму в інноваційній технології тьюторського супроводу молодших школярів у недержавному закладі освіти	11
<i>Білохвощенко С. М., Кальчук М. І., Махиня С. І.</i> Добрий і мудрий наставник учителів початкової школи	14
<i>Богущ А. М.</i> О. Я. Савченко: вектор наступності дошкільної і початкової ланок освіти	17
<i>Буренок Н. В.</i> Справжня жінка ХХІ століття	22
<i>Вашуленко М. С.</i> Спогади про Олександру Савченко	24
<i>Дічек Н. П.</i> Сучасний класик педагогіки – академік НАПН України Олександра Яківна Савченко	25
<i>Довга Т. Я.</i> Імідж початкової освіти в Україні – ціннісний пріоритет Олександри Савченко	30
<i>Звєкова В. К.</i> Шляхи збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді	35
<i>Ігнатуша А. Л.</i> Сучасні погляди на особистісно орієнтоване навчання	38
<i>Калашиник О. А.</i> Використання спадщини О. Я. Савченко в роботі вчителя нової української школи	41
<i>Кічук Н. В.</i> Педагогічна інноватика О. Я. Савченко	44
<i>Кічук Я. В.</i> Визначальне значення постаті О. Я. Савченко у параметрах здобутків регіональної освіти українського Подунав'я	47
<i>Коваль Л. В.</i> Масштабність провідницької діяльності Олександри Яківни Савченко та неповторність її особистості	50
<i>Кодлюк Я. П.</i> Олександра Савченко як науковий керівник / консультант дисертаційних досліджень	53
<i>Комурзан Л. А.</i> Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського в роботах О. Я. Савченко	55
<i>Краснікова А. І.</i> Педагогічний спадок О. Я. Савченко – невичерпне джерело професійного розвитку педагога	60
<i>Красуцька І. В.</i> Лист до читачів майбутнього	62
<i>Локшина О. І.</i> Глобальний світогляд Олександри Савченко	63
<i>Лук'янець А. М.</i> Моя правда	64

*Кодлюк Ярослава Петрівна,
професор кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

Олександра Савченко як науковий керівник / консультант дисертаційних досліджень

Народна мудрість стверджує, що в людини є три щастя: у кого народитися, в кого навчатися і з ким побратися. Вважаю, що доля подарувала мені неоціненний скарб – я маю право називатися ученицею Олександри Яківни Савченко, оскільки і кандидатську дисертацію, і докторську виконувала під її керівництвом. А загалом наша співпраця тривала понад 35 років.

Що стало уроками такої співпраці? Якщо загалом – це зразок органічного уособлення в одній людині найкращих рис жінки-вченої, що спостерігалось на кожному із етапів наукового пошуку і після його завершення.

Насамперед – це вміння вибрати для дослідження актуальну проблему.

У 1986 році затверджена тема моєї кандидатської дисертації, присвяченої формуванню загальнонавчальних умінь і навичок (рівно через рік після того, як у журналі «Початкова школа» була опублікована однойменна програма, розроблена Олександрою Яківною, що мала на меті привернути увагу науковців і практиків до розвивальних аспектів навчання в початковій школі).

У середині 90-х років ми започаткували дослідження проблеми підручникотворення в галузі початкової освіти України. «Там – вакуум», – сказала тоді Олександра Яківна, закінчивши підготовку підручника для студентів педфаків «Дидактика початкової школи» (1997 р.). Проблема варіативності постала гостро, а відтак необхідність розробки теоретичних засад побудови підручника, адресованого молодшим школярам, – очевидна. І так з кожним, хто дотичний до наукової школи академіка Савченко: пізнавальний інтерес учнів початкової школи; дослідницька, рефлексивна діяльність майбутнього вчителя цієї ланки освіти; його імідж, етична компетентність і т. ін. – це потужні напрями в педагогічній науці, що суттєво збагатили її зміст.

А потім починалося ретельне опрацювання наукових джерел. Олександра Яківна ніколи не була осторонь; вона глибоко вникала у предмет дослідження; зі своєї бібліотеки ретельно відбирала все, що стосувалося проблеми; щедро ділилася матеріалами з дисертантом. Хочу зазначити: це була не просто робота над дисертацією; не менш важливо – сформувати тебе як науковця. Я до сьогодні зберігаю пожовклий аркуш паперу, подарований Олександрою Яківною, на якому надрукована пам'ятка із промовистою назвою «Пиши і пам'ятай». Один із пунктів пам'ятки звучить так: «Не пиши про одне і те ж у різних місцях». Цю вказівку я засвоїла на все життя.

Олександра Яківна вичитувала кожен підрозділ, на перших порах – і статті, тези тощо. Від читання правлених нею сторінок захоплювало подих. Матеріал набував наукового вигляду, зміщувалися акценти, підкреслювалися деталі. І хоча відчувалася впевненість, що зміст розкрито на належному рівні, кілька разів перевірено, – виявляється, можна краще. Це справді була школа з підготовки дисертаційного дослідження. Перша докторантка цієї школи академік Н. М. Бібік зазначає (правда, ще в теперішньому часі): «Характерна риса Олександри Яківни – вимогливість передусім до себе. Вона ніколи не дозволила собі зробити щось поверхово. А ми, учні, розуміємо ту професійну висоту, на якій стоїть наш Учитель, і завжди намагаємось дотягнутися до Зразка» [1, с. 6].

Іноді я чула від Олександри Яківни: «Прочитайте, це дуже гарна стаття», іноді – «Стаття так собі». Я дивилася широко розплющеними очима то на статтю, то на свого наукового керівника і ніяк не могла зрозуміти, чим одна краща за іншу. Таке розуміння прийшло з часом, завдячуючи, звичайно, моєму Вчителю.

Наукова співпраця не закінчувалася захистом дисертації. Вона ставала багатограннішою, часто переростала у дружбу. Звичайно, наука залишалася наукою; їй відводилося перше місце завжди і всюди. Кожна моя поїздка в Київ на засідання Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології упродовж більше, ніж 10 років (це ще один дарунок долі, можливість побачитися, поспілкуватися з Олександрою Яківною), була знаменована щонайменше двома подіями. По-перше, у її кабінеті мене завжди чекала діврач Олександрою Яківною стос цікавих книжок з актуальних проблем педагогіки, які я з такою ж радістю й теплом везла в Тернопіль, ділилася ними зі своїми колегами, а ще везла публікації, які знадобляться іншим її учням (я ж не одна така в Тернополі!).

Були й обговорення підручників, які тривали годинами. Сторінку за сторінкою вона гортала книгу й розказувала: «Цю марку я придбала в кіоску...», «Цю картину я запримітила на виставці...» і т. ін. Так, я бачила справжню «кухню» автора підручників, автора-фаната. Олександра Яківна доручала прочитати сигнальне видання книги, дарувала авторські примірники для науково-дослідної лабораторії шкільного підручника; я дуже горджуся тим, що була рецензентом підручника для студентів «Дидактика початкової освіти» [2]. А слова «мені цікава твоя думка», «хочу порадитися з тобою» наповнювали безмежною вдячністю своєму Вчителю за довіру.

І була людяність, завжди, в усьому: «передай синові ручку, щоб легко писалася дисертація», «ось Максимкові іграшка», «візьми в поїзд яблуко, щоб перекусити», «випий чаю, я вже заварила»... Сьогодні ці знаки уваги так гріють душу! Коли виникали якісь проблеми на роботі чи в сім'ї, хотілося найперше розказати про них Олександрі Яківні, а вона вже точно уважно вислухає, розрадить, підтримає. «Не переживай, заспокойся», – в пам'яті її голос. Так не вистачає цього тепер...

Я щаслива, що мала нагоду засвоїти уроки справжньої науки, людяності, порядності, довіри талановитого Вченого, мого наукового керівника / консультанта – Олександри Яківни Савченко.

Використані джерела

1. *Науковий простір академіка Олександри Савченко / упоряд.: Я. П. Кодлюк, Т. Я. Довга, Л. М. Заліток, О. С. Покусова; за ред. Я. П. Кодлюк. К.: Богданова А. М., 2012. 312 с.*
2. *Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. К.: Грамота, 2012. 504 с.*

*Комурзан Лілія Андріївна,
студентка педагогічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(науковий керівник – Бухнієва О. А.)*

Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського в роботах О. Я. Савченко

Олександра Яківна Савченко – професор, доктор педагогічних наук, заслужений працівник освіти України. Особистість, нагороджена орденом «Знак пошани», орденами «Княгині Ольги» II і III ступеня, Почесною грамотою Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, МОН та АПН України, знаком МОН України «Василь Сухомлинський», а також медалями А. С. Макаренка й К. Д. Ушинського. Упродовж 1995–2000 рр. була заступником Міністра освіти й науки України, а з 2000 по 2007 рр. – віцепрезидентом Академії педагогічних наук України [5, с. 5].

Професійна діяльність О. Я. Савченко є яскравим прикладом сумлінної праці в одній з найгуманніших галузей – педагогіці. За 39 років наукової діяльності професоркою опубліковано 505 наукових праць, серед яких монографії, підручники для початкової школи та педагогічних вузів, навчально-методичні посібники, програми, довідкові видання, рецензії, статті, укладені в наукових збірниках, матеріалах наукових конференцій та публікації у фахових виданнях, що друком вийшли в Україні та за кордоном.

О. Я. Савченко була головою Української асоціації імені Василя Сухомлинського, відомого педагога ХХ століття, публіциста, творця народної педагогіки, який зумів формувати і виховувати духовні й щасливі особистості через ідеї гуманної педагогіки. Згідно з аналізом творчої та навчально-методичної роботи, в сучасному освітньому просторі України близько 450 освітніх закладів різного рівня використовують у навчально-виховній роботі ідеї Василя Олександровича, з них 83 дошкільних навчальних заклади та 26 навчально-виховних комплексів, а також понад 300 середніх навчальних закладів. Отже, практико-орієнтоване освоєння ідей Сухомлинського здійснюється двома шляхами: як частина державної шкільної політики (дошкільна та початкова освіта, частково в основній школі) і через